Коли Гриша Скрипка з двома студентами історичного факультету приніс в профком зібрані для будівників Каховки книги, там вже були представники всіх факультетів і, виявляється, чекали лише на істориків.

— Отже, — сказав Гриша, — книги зібрали, а далі що?

— А далі їх повезуть наші спортсмени, — відповіли йому.

— А точніше? — поцікавився Скрипка.

— На шлюпках. Шлюпочний перехід Дніпропетровськ — Каховка, — відповів той же студент.

— Гаразд, — пробурмотів Скрипка, — приймайте книги, ось список.

А про себе вирішив будь-що-будь добитись права бути учасником переходу.

Наступного дня Гриша пішов до завідуючого кафедрою фізкультури майстра спорту Мартюхіна. Мартюхін критично оглянув Гришу з голови до ніг, затримав погляд на нипуклих біцепсах студента і сказав:

— На жаль, у похід підуть тільки особи, що мають спортивний розряд. Почесно й відповідально, от!..

Переконувати будь в чому Мартюхіна було марно. Це Гриша знав. І все ж, не думаючи про наслідки, він хоробро випалив:

— Та я ж усе життя на морі прожив, я ж син рибалки!.. Що я, гірше за ваших розрядників гребтиму?

— Можна подивитись, — здвигнув плечима Мартюхін, — завтра на водній станції.

— Ого, — подумав Скрипка, — я, здається, вскочив в історію.

Скрипка виріс у далекому степовому районі. Дніпро був першою рікою, яку він побачив, і гребти хлопець, звичайно, не вмів. Та відступати вже було нікуди.

Ввечері Гриша одягнув білі штани "фантазія" і попрямував до парку імені Шевченка. Він довго тинявся біля причалу, де можна було взяти напрокат човна, потім, наважившись, підійшов до каси і купив квитка. Черговий, величезний дідуган, з матроською гвардійською стрічкою в петлиці синього кітеля, приніс два важких весла, показав Скрипці човна і попередив, щоб той не затримувався пізніше одинадцятої.

— А то я вас знаю, студентів, — сердито пробасив він.

Дід відштовхнув човна, і той так загойдався, що Скрипка ледве встояв на мостках. Спробував приладнати весла, але вони чомусь не влазили в кочетки: були занадто товсті. Тоді він почав розгинати кочетки. Тимчасом човна знесло течією до набережної, де гуляла молодь. Нарешті Гриша вставив весла і гребнув. Праве весло полізло мало не під саме днище човна, а ліве сковзнуло по воді і обдало фонтаном бризок не тільки весь човен, але й самого гребця і нові штани "фантазія". На березі засміялись:

— Гей, тюльчин флот, тримайсь за берег!

— Дивись, в Чорне море занесе!..

Гриша підняв ліве весло і спробував гребти лише одним правим. Човен закрутився на одному місці дзиґою. Тоді Скрипка, зціпивши зуби,

почав поволі підгрібати обома веслами, всю свою увагу зосереджуючи на неслухняній лівій руці.

Повернувся він через годину, вкрай змучений, з палаючими долонями і весь мокрий.

— Комарі, — сказав він черговому, — просто ніякого порятунку...

— Еге ж, — відповів той, розглядаючи зіпсовані кочетки, — бачу...

Був червень і ні про які комарі в тих місцях не могло бути й мови.

— Весла не влазили, — пояснив Гриша, — ви, певне, не від того човна дали.

— Еге ж, не від того, — пробурмотів старий матрос, — а ти, мабуть, вперше ці весла в руках тримаєш і не знаєш, яким кінцем їх в кочетки вставляти...

— Ге-ге, та я ж син рибалки, а ви говорите, вперше, — хоробро заявив Скрипка.

— Розкажи своєму лисому татові, — буркнув старий гвардієць і відвернувся, не бажаючи продовжувати розмову з таким безсовісним брехуном.

Вночі Скрипці приснилось, що він моряк парусного флоту, а потім приверзлась двійка по древнеросійській мові, яку мав завтра здавати.

Коли Гриша прийшов вранці до університету, в коридорі вже товпились студенти і ніхто не одважувався першим заходити до аудиторії, де сидів найсуворіший в університеті екзамінатор Семен

Йосипович. Нарешті, сам Семен Йосипович відчинив двері, визирнув в коридор, обвів усіх присутніх насмішкуватим поглядом і сказав:

— Через три години я йду в відпустку. Хто не здасть заліка зараз, матиме нагоду бачити мене лише через три місця. Отже, прошу!..

Скрипка пішов першим. Йому попалась множина іменників, і треба було вияснити багато цікавих речей, як, наприклад, чому ми пишемо "леса" і "города", але "тракторы", а не "трактора" і так далі. Гриша почав пояснювати, ковтаючи слова і поспішаючи, немов на пожежу.

— Та ви, бачу, теж у відпустку поспішаєте, — засміявся Семен Йосипович.

— Розумієте, — гаряче зашепотів Скрипка, — мені треба готуватись до шлюпочного переходу в Каховку...

— А-а, — протягнув Семен Йосипович, виводячи в Гришиному матрикулі залік.

Гриша помчав на водну станцію "Наука". Там було повно людей. Одні стрибали з вишок, другі плавали, треті веслували, працюючи одними руками, випрямивши корпус, виграючи веслами, мов трісочками. Мартюхін з якимись хлопцями в полотняних костюмах пив під тентом лимонад.

— А-а, син рибалки, — сказав він, побачивши Гришу, — зараз, зараз. Піди он до того бона, знайди там на березі Жору Колікова і скажи йому, щоб він пройшовся з тобою до острова, а ми подивимось...

Жору Гриша особисто не знав. Вчився Коліков на хімічному факультеті, а хіміків історики звали "миловарами" і знайомства з ними не підтримували. Але на комсомольській конференції він голосував за

його кандидатуру, і тепер той завідував у комітеті комсомолу фізкультурним сектором.

Коліков сидів на піску, дивився на Дніпро і креслив пальцями навколо себе загогулини.

— Товаришу Коліков, — покликав його Гриша, Коліков повільно, неохоче повернувся. І коли Гриша побачив його обличчя, він зрозумів, що в Каховку попливе хто завгодно, тільки не студент Скрипка. Обличчя Колікова було таким сердитим, таким невдоволеним, що Скрипка навіть зупинився.

— Заріже, — подумав він, — цей мене заріже, як раз плюнути...

Все ж передав Колікову наказ Мартюхіна. Коліков, не відповідаючи, знову повернув голову до річки. Гриша теж подивився в той бік і поміж безлічі човнів побачив маленький двовесельний ялик і на ньому дівчину, схожу чи то на русалку, чи то на казкову богиню, чи то ще на щось невимовно прекрасне й досконале. Дівчина поступово віддалялась від берега, і на обличчі її сяяла така щира посмішка, що Скрипка теж усміхнувся, хоч було йому зовсім не весело.

Коліков махнув дівчині своєю ручищею, завбільшки з весло, вона у відповідь теж затріпотіла своєю ручкою.

— Амба, — вирішив Скрипка, — перед ці красунею він з мене хтозна й що зробить.

Коліков підвівся і пішов за веслами. Був він височенний на зріст, сухий, мов з вірьовок сплетений, і засмаглий аж чорний. Скрипка подивився на свої білі руки й від засмучення навіть сплюнув: куди там йому змагатися з таким жилавим чортом.

Вони взяли весла і сіли в човни. Гриша похапцем відштовхнувся від берега, щоб хоч трохи випередити Колікова, вставив весла в кочетки й загнав їх глибоко в воду. Весла зігнулись в дугу, м'язи на руках у Гриші надулися, мов волейбольні м'ячі, човен стрибнув метрів на п'ять вперед і зупинився. Поки Гриша виводив весла на поверхню, поки знову запускав їх в глибину, щоб гребонути як слід, Коліков кількома невловимими поштовхами догнав Скрипку і, еластично працюючи руками, пішов уперед, зовсім не турбуючись про напарника. Гриша спробував брати веслами мілкіше, але прорахувався, весла сковзнули по воді, він втратив рівновагу й ледве ,не впав.

Далеко-далеко попереду почувся бадьорий дівочий сміх, але Скрипці ніколи було оглядатися й роздивлятись, хто там сміється.

Коліков все віддалявся і віддалявся, легко, без напруження, працюючи самими руками, в той час як Скрипка лягав на весла майже животом.

— І для чого я за нього голосував ? — гірко подумав він, обливаючись потом не стільки від зусиль, скільки, від страху за те, що ось зараз все стане відомим, ніхто не візьме його в похід і соромно буде дивитись у вічі і Мартюхіну, і Семену Йосиповичу, і, можливо, отій красивій дівчині, яка, мабуть, теж з університету.

І Скрипка, заплющивши очі, закусивши до болю губу, гріб, гріб, гріб... Він не бачив Колікова, але відчував спиною, всім своїм єством, як з кожним помахом весел збільшувалась відстань між човнами. Було видно, як на березі Мартюхін кинув свій лимонад і вийшов з-під навісу, дивлячись на їхні човни.

— Товаришу Коліков, — тихенько покликав Скрипка.

Човен Колікова вже летів стрілою в бік фарватера. Гриша озирнувся ще раз і сказав на цей раз вже голосніше:

— Товаришу Коліков, на хвилиночку!..

Коліков не змінив темпу, в його обличчі не здригнулась жодна рисочка.

— Заріже, — втративши всяку надію, подумав Гриша. — Та ще тут дівчина...

І, відчуваючи, що в нього от-от лопнуть всі жили, Гриша почав бити веслами по зрадливій воді, намагаючись хоч на метр наблизитись до човна Колікова.

— Товаришу Коліков, — востаннє вигукнув він, — та не можу ж я не поїхати в Каховку, зрозумійте ж!...

І в цю хвилину справа від себе Гриша побачив біло-червону корму, а потім і Колікова, що сидів так же прямо і методично опускав і підіймав весла, як і раніше. Була лиш невловима на перший погляд розслабленість в його рухах, та Скрипка не помітив цього.

"Ага. вклякнув!" подумав він і вирішив ще натиснути, щоб перегнати Колікова і остаточно довести свою перевагу, коли не в техніці веслування, то в мускулатурі. Але човен Колікова йшов поряд, мов прив'язаний. Коли зовсім знесилений Гриша погнав свого човна повільніше, повільніше пішов і Коліков. Мартюхін повернувся під тент і, мабуть, знову взявся за свій лимонад. Гриша краєчком ока побачив човен дівчини, яка, очевидно, чекала на них, і тільки тепер раптом зрозумів, що Коліков виручив його; приховав його невміння.

— Ех, товаришу Коліков, — гаряче сказав Гриша, — а я ж думав...

— Що я бачу, — почувся за його спиною голос, — нашого чемпіона майже перегнали?

Сповнений неприязні до незнайомої дівчини, перед якою він ледве не осоромився, Гриша подумав, що голос в неї такий, ніби вона набрала повний рот води й пробує засміятись.

"Як у іволги", подумав Скрипка.

А дівчина вже заїхала своїм яликом між їх човнів і простягала Гриші руку.

— Варя... з філологічного...

І Гриша побачив, як навіть Коліков, похмурий і замкнутий Коліков, посвітлішав і усміхнувся.

— А оце. Варю, — сказав він цілком серйозно, — син рибалки.

* * *

Екзамени тяглися неймовірно довго, і Гриша ніяк не міг діждатись дня відплиття. Варю він бачив після того випадку лише раз та й то здалеку, так що не вдалося й поговорити. Коліков був призначений командиром переходу, що Скрипці не зовсім подобалося: він боявся Колікова, хоч і був вдячний йому.

В день від'їзду Гриша так хвилювався, що приїхав на пристань першим, і йому довелося більш за всіх возитися з вантаженням човнів. Книжки ледве вмістилися в трьох шлюпках. А ще ж треба було взяти намети, запас продуктів, аптечки і іншу всячину, від одного переліку якої наморочилась голова.

Варя з'явилась разом з Коліковим і почала командувати: її призначили завгоспом чи що. Вона їхала в командорській шлюпці. Гриша теж потрапив в цю шлюпку і зрадів, що буде разом з Варею, але в той же час він соромився Колікова, який знав його таємницю.

Та от все навантажено, виголошені останні промови, учасники переходу вишикувались, тричі вигукнули: "Фузкульт-ура!" і розбіглись по шлюпках.

Коліков дав команду, вісімнадцять весел дружно вдарили, — похід розпочався.

Пропливли під мостом, обігнули невеличку піщану кіску і пішли паралельно Комсомольському острову.

Варя весь час сиділа позаду Гриші, і він відчував на своїй шиї її тепле дихання.

— Між іншим, — почав Гриша, — Комсомольський острів, біля якого ми пропливаємо, називався раніше Монастирським. У дев‘ятому столітті тут був збудований монастир, і його відвідували в свій час навіть київські князі: Ольга, Володимир, Мстислав Удалий...

— Ой, — здивувалась Варя, — звідки ви все це знаєте?

Гриша помітив, що Варя вміє дивуватись всьому з щирою і чарівною безпосередністю.

— А в 1240 році, — продовжував він, — монастир був зруйнований татарами...

Захопившись історією, Гриша зовсім забув про весло. Він забризкав переднього гребця, потім, втративши рівновагу, ледве не впав назад, на Варю. В шлюпці засміялись. *

— Та ви, товаришу, — сказала Варя, — добрий історик, а гребти не вмієте!..

Гриша почервонів і замовк.

Поминули міські пляжі, водні станції, ліворуч з'явилося гирло Самари, праворуч розкинулось на березі велике селище.

— І це все наше місто! — захоплено вигукнула Варя.

— Ні, — знову не витримав Гриша, — це Лоцманська Кам'янка. Он бачите, з води стирчать два камені — то залишки колишнього острова Московського. Тепер його залило водою озера Леніна. А колись тут причалювали судна, брали місцевих лоцманів і тільки тоді йшли через пороги до Хортиці...

— Як це все цікаво! — шепотіла Варя майже над самим його вухом. Гриша не зрозумів, що саме цікавило Варю: те, що він розповідає, чи, може, те, що вона бачить зараз на місці древніх островів і порогів. У всякому разі він уже був певний, що недарма сидів у бібліотеці перед від'їздом і перечитував описи Дніпра, зроблені ще в сімнадцятому столітті.

Дув міцний зустрічний вітер. По широкій поверхні ріки нескінченними табунами бігли хвилі, вітер зривав з них білі кучеряві гребінці піни й гнав на берег. Гриша дуже втомився, долоні горіли, наче в них насипали жару. Він непомітно опустив одну руку у холоднувату воду, але в ту ж мить за спиною в нього почувся гарячий шепіт Варі:

— Що ви робите?

Гриша похапцем, наче злодій, вихопив руку з соди.

Під'їхали до села Кодаки. Гриша зразу ж почав розповідати, що тут був перший дніпровський поріг — Кодацький, що навпроти нього в 1635 році француз Боплан збудував для польських панів фортецю, яку

захопив потім один із соратників Богдана Хмельницького — отаман Шумейко.

Коліков з корми несподівано перебив:

— У Кодаках Федоров народився, двічі Герой Радянського Союзу, а Саша Матросов, так той у самому Дніпропетровську...

— Доки вже ми проти вітру будемо плисти?

— Давайте до берега, — в свою чергу перебила його Варя.

Варю підтримали й на інших шлюпках. Причалили до берега. Варя відкрила аптечку й почала бинтувати гребцям руки. Гриша вирішив своїх долоней не показувати зовсім, бо вони були вкриті величезними пухирями, які вже полопалися. Він все ще боявся, що Коліков причалить де-небудь до берега й скаже:

— Злазь. Нам такі не підходять...

Та Коліков сам підійшов до Гриші й тихо сказав йому:

— Ти піди до Варі, помаж руки йодом і перебинтуй, а то зовсім погано буде. Я ж сам колись починав, то знаю. Йди...

Надвечір, як і передбачав Коліков, вітер вщух. Можна було плисти вниз, використовуючи силу течії. Правда, течія тут була слабка: відчувалась близькість греблі Дніпрогесу, яка затримувала воду. Ніч була темна й тиха. Подекуди правий берег нависав над водою безформною масою, і важко було визначити, де кінчається берег, а де тінь од нього. Яскраво горіли білі й червоні вогні бакенних ліхтарів.

Коліков вів за собою шлюпки і нікому не довіряв керма. Було вже після півночі, коли на весла сіла Варя.

— Ти ще не відпочивав? — здивувалась вона.

— Та ще, — з усмішкою в голосі сказав Коліков.

— Зараз же мені лягай, — сердито наказала Варя, — а то завтра будемо шлюз проходити, а ти сонний...

Той промовчав.

— Та ти мене чуєш? — нетерпляче вигукнула Варя.

— Чую...

— Ой, упертий же! Товаришу історик! — покликала дівчина Гришу.

Гриша, який вже давно не спав, зробив вигляд, ніби щойно прокинувся.

— Сядьте на кермо, хай командор відпочине, — розпорядилась Варя.

Гриша обережно перебрався на корму й став проти Колікова. Коліков ще трохи посидів, наче роздумуючи, чи довіряти Гриші кермо.

— Йти фарватером, так тримати.

— Та що він, маленький? — вступилася за Гришу Варя.

І Гриша сів на місце командора.

— Тиша яка, — сказала Варя, — на морі, мабуть, так і не буває?

— Чого там, — безтурботно відповів Гриша, — буває...

Варя зітхнула, їй, очевидно, стало жаль, що вона ще ніколи не бачила моря.

— І шлюпки там, мабуть, не такі, особливі, — продовжувала вона.

— Пароплав!.. — вигукнув Скрипка. З-за повороту ріки виринув високий, уквітчаний різнобарвними вогнями силует пасажирського пароплава. Гриша круто взяв до берега, але пароплав, здавалось, йшов просто на шлюпку. Тоді він підвернув ще кермо, і раптом почув, як під човном щось зашипіло.

— Приїхали, — засміялась Варя, — на мілину сіли. Давайте швидше відштовхуватись, а то хвилею накриє. Знаєте, яку пароплав хвилю здійме?

Поки тицькали веслами в чорну воду, пароплав прошумів мимо, і було чути, як позаду нього об недалекий берег розбиваються великі хвилі.

— Ставте носа напроти хвиль! — крикнула застережливо Варя.

Перший вал високо підкинув ніс шлюпки і підняв його так, що Гриша на мить опинявся нижче Варі, потім вали побігли один за одним і так загойдали шлюпку, ніби хотіли розломити її навпіл. Коли, нарешті, вибрались на фарватер, виявилося, що дві інші шлюпки пройшли вперед.

— Доженемо? — тихо запропонувала Варя.

— Хай собі йдуть, — байдуже мовив Гриша. ;

Та дівчина вже налягала на весла.

— Що ви там під берегом тирлувались? — спитав їх сонний голос з задньої шлюпки, — а ще флагмани...

— Ми по морю звикли плавати, — завзято гукнула Варя, — а тут нам тісно...

Пропустили ще один катер, який ішов зверху, розминулися з буксиром. Варя, щоб не заснути, розпитувала Гришу про море, про риб, про шторми, а він відповідав їй все, що знав із книжок, почуваючи, що дедалі більше забріхується і не може зупинитися.

Фарватер був добре освітлений, але часто бакени забігали кудись убік, наче їх навмисне ховали від очей Гриші. Одного разу він зовсім збився і взяв вліво від білого бакена.

— Ге-ей! — гукнули на задній шлюпці. — Спите, чи що!..

Та вже було пізно. В ту ж мить Варя безпорадно смикнула, весла і злякано повідомила:

— За весла щось схопило... Гриша відчув, що кермо теж не слухається, ніби воно раптом занурилося в густу смолу.

— Тут ціле Саргассове море, — ніяково вигукнув він.

— Що ж тепер робити? — прошепотіла Варя. Гриша бачив, як повільно проходять вперед сигнальні вогні шлюпок. "От тобі й син рибалки!" подумав він. Варя виплутувала весла з цупких водоростів. Шлюпка різко хиталася. В цей час на корму метнулась висока темна постать.

Міцна рука відсторонила Гришу від керма, і тихий, але владний голос командора мовив:

— Сідай на весла!

* * *

Шлюз Дніпрогесу проходили разом з пароплавом "Комсомол". Коли відкрилися ворота третьої камери і шлюпка випурхнула в нижній б'єф, всі ахнули від несподіванки. Тут одразу починався древній Дніпро з сірими гранітними валунами впоперек течії, а над ним на кілька десятків метрів здіймалась угору залізобетонна підкова греблі. Дніпровська вода, яка так довго нудилась у верхньому водоймищі, з шумом виривалася з-під рожевої будівлі гідростанції і, омиваючи знамениту Хортицю — великий зелений острів, — розділялась на два рукави, один з яких ішов повз Запоріжжя, а другий, немов канал, прямував у степ, куди бігли струнки щогли високовольтної передачі.

Сильна течія в ту ж мить підхопила шлюпки і понесла їх мимо прибережних складів і будиночків, що ліпилися на крутих кам'янистих схилах лівого берега, мимо рибальських човнів і караванів порожняку, які чекали своєї черги, щоб пройти шлюз.

Далеко попереду в червоних променях вечірнього сонця виникли гігантські прольоти Хортицького мосту.

Гриша через плече поглядав вперед, бачив цей міст, багряні води ріки і волосся Варі, що світилося рожевим світлом. І як тільки він помічав це волосся і чув голос Варі, в голову йому лізли вірші:

Я жду и теперь, как когда-то,

Ты только смотри — не просрочь:

Видишь: уж якорь заката

Бросает днепровская ночь...

Вірші були безглузді, Гриша не пам'ятав навіть, звідки він їх взяв, і все ж таки вони не виходили з голови. "Видишь: уж якорь заката... Видишь: уж якорь заката..." вертілося в мізку, і ставало чомусь радісно і разом з тим сумно, немов від хорошої музики.

— Видишь: уж якорь заката бросает днепровская ночь, — пробурмотів він.

— Що це ви декламуєте, нещасний історику? — запитала Варя.

— Вірші, — сказав Гриша.

— Зараз буде дощ, — повідомив Коліков.

Йому ніхто не повірив.

— Гришо, — попрохала Варя, — читайте краще вірші. Це наш командор вам просто заздрить: він абсолютно не розуміє поезії...

Але сонце швидко ховалось за щільну стіну хмар, стало темніти, по річці пробіг вітерець, який щохвилини міцнішав. Коліков скомандував ставити паруси. Шлюпки понеслися, втікаючи від вітру й дощу, обіцяного командором, але так і не змогли втекти.

Дощ наздогнав шлюпки на самій середині ріки. Він налетів косим крилом, крупні краплі хльоснули по воді, потім по шлюпках, вмить намочили студентів, і незабаром навколо чулися лише глухий шум, збуджені вигуки змокрілих студентів та десь неподалік густі гудки буксира, що давав знати про своє наближення.

Варя дістала прозорий целофановий плащик і накрилась ним. Всі, хто був у командорській шлюпці, зі сміхом полізли під плащик, поліз і Гриша Скрипка.

— Розумові центри захищайте! — бадьоро вигукнув хтось і натягнув плащ над головами. Гриша щільніше притулився до Варі і раптом відчув, яка вона м'яка й гаряча, незважаючи на те, що одяг на ній мокрий від дощу, і що замість того, щоб відсунутись, вона немов ще міцніше притиснулась до його плеча і сиділа тихо, нерухомо, широко розкривши свої довгасті красиві очі, ніби прислухаючись до чогось незвичайного.

А на кормі самотньо сидів командор переходу Коліков, і дощ нещадно періщив його спину і плечі.

* * *

На привалі Варя раптом заявила, що їй хочеться свіжої риби.

— Голосую: хто за? — крикнула вона.

Пропозицію прийняли одностайно. Один утримався. Утримався Скрипка. Варя помітила це і радісно заплескала в долоні.

— Дивіться: він скромничає! Син рибалки боїться, що ловити рибу доручать не йому, а комусь іншому! Але кому ж її ловити, коли не синові рибака!..

Відступати було нікуди, та Скрипка вирішив відбутися жартом.

— У рибаків же снасті, — сказав він, — а без снастів рибу ловлять не рибаки, а тільки ті, що римуються з цим словом...

Несподівано на третій шлюпці знайшовся перемет гачків на тридцять. І поки всі учасники переходу влаштувались на березі для відпочинку, Гриша взяв шлюпку й поїхав в затоку, відгороджену від Дніпра неширокою піщаною кіскою. Наживляти гачки було нічим, і Скрипка вирішив використати залишки краківської ковбаси, яку він купив на дорогу. "Все одно м'ясо", — вирішив він. Нарізав ковбасу шматочками, нанизав їх на гачки і кинув перемет у воду, обмотавши вільний кінець навколо руки. З берега долинав сміх, вигуки, потім звідти потягнуло солодким димком багаття. Гриша прив'язав шлюпку до куща, ліг в ній і непомітно заснув.

Коли він прокинувся, сонце вже котилося вниз. Вода в затоці освітилась до самого дна косими променями, і було видно, як серед дивовижних сірих підводних квітів плавають великі й малі рибини. Було видно також перемет з безліччю гачків. Риба плавала навколо, позирала на краківську ковбасу, але не клювала. Гриша смикнув за шворку і зайвий раз переконався. що риба, незважаючи на всю свою дурість, не пішла на такий відкритий і безсоромний обман. Доводилось повертатись з порожніми руками.

— Де ж ваша риба? — запитала його Варя.

— Риба? — роблено безтурботно перепитав Скрипка. — Тю-тю! В воді риба, де ж їй бути ще?

Йому було страшенно ніяково. Боявся, що от зараз Коліков встане і скаже: та не слухайте ви його, товариші, — він же такий син рибалки, як я син президента Індії...

Та Коліков взяв шлюпку і, ні слова не кажучи, поплив у Нікополь.

Повернувся він через годину і привіз з собою кілька в'язок бичків.

Бички він роздав по всіх шлюпках і жартома запевнив, що коли цю штуку засмажити, а потім вийняти хребет, то бичок перестає бути бичком. а перетворюється в пиріжок з м'ясом. Варя хотіла, здається, сказати щось ущипливе про сина рибалки, але Коліков попередив її і, щоб не думали, що він наловив бичків у Дніпрі, заявив: '

— Бички — морські. В Нікополі ними весь базар запруджений...

* * *

До Каховки вже було недалеко, коли з'ясувалось, що шлюпки прибудуть раніше призначеного строку, не в неділю, як передбачалося, а в суботу ввечері. Ще з Дніпропетровська обговорювалися всі подробиці зустрічі з будівниками, Варя всю дорогу писала привітання, тренувались кричати "фізкульт-ура!", а тепер виходило, що приїдуть вони вночі, і ніхто їх не зустрічатиме.

Заходило сонце, коли пропливали повз якийсь древній монастир, підземні ходи якого виднілись прямо в дніпровських кручах. Через якусь годину мала бути Каховка.

Швидко темніло. Зорі поступово заповнювали весь простір над головами і тихо миготіли своїми голубими й золотистими очами. Ріка поширшала, і темні тіні засинаючих дерев на берегах відійшли вдалину.

— Де ж Каховка? — нетерпляче запитала Варя.

І раптом різонуло яскравим світлом. Спочатку засяяв правий берег, де був Борислав, потім з-за коліна ріки блиснули вогні лівого берега, на якому стояла Каховка, і вже через хвилину вони злилися в суцільну хистку стіну засліплюючого світла, що перегороджувало ріку впоперек.

— Як прекрасно! — прошепотіла Варя. Всі підняли весла, немов боячись злякати тишу, і виразно почули далекий шум, тонкі гудки пароплавів біля причалів, брязкіт металу, сигнали автомашини.

Шлюпки обходили великий острів, що розділяв у цьому місці ріку на два рукави. Вздовж усього берега тягнулась піщана смуга, така світла, що її виразно було видно навіть у темряві. Далі здіймались кучеряві верби й осокори. Дивно було спостерігати поряд з Каховкою, де все шумить і вирує, такий от тихий і мирний острів.

— А от поставлять греблю — і острів опиниться на дні Каховського моря, — з ледь вловимим сумом промовила Варя.

— Туди йому й дорога, — присвиснув Гриша.

— Багато ви розумієте, — образилась Варя, — взагалі хлопчаки не вміють відчувати ніякої краси...

— Це ще як сказати, — загадково вимовив Скрипка.

Коліков направив шлюпку до острова. Вирішили перечекати до ранку, щоб прибути до каховської пристані тоді, коли їх повинні зустрічати будівники.

Скрипка вирішив сьогодні ж, не відкладаючи, розповісти Варі про все, що було в нього на душі: і про свій обман, і про допомогу Колікова, і про свої почуття до неї. Але Варя десь .зникла.

Скрипка назбирав сухої трави, помостив у шлюпці, ліг і задумався. Згадалась йому якась вичитана з книг історія про художника, що написав портрет коханої жінки, подивився на нього і вмер від розриву серця, але тут же Гриша подумав, що серйозній людині негоже забивати собі голову подібними думками. Потім йому раптом здавалось, що

берегом іде Варя. І хотілося отак підійти до неї ззаду, взяти за теплі м'які плечі й запитати, чи є на світі любов чи немає...

Повз острів повільно проплив буксир з довгою низкою барж, над головою в Гриші впала зірка, прокресливши по небу золоту лінію, потім далеко за вербами почувся сумний крик, що нагадував мукання: "Бу-у-у! Му-у-у"...

— Що воно таке? — здивовано подумав Гриша.

Крик повторився, глухий і тужливий. Гриша підвівся і пішов в напрямі цих дивних звуків. Під ногами гучно тріщав сухий хмиз. В одному місці Скрипка спіткнувся об корч і ледве не впав.

— Тихше, ви! — засичали йому назустріч. Гриша впізнав Варю. Вона сиділа на невеличкій піщаній галявинці, а рядом з нею прямо на піску простяглася темна нерухома постать, що належала не кому іншому, як самому командору переходу Жорі Колікову.

— І коли вони сюди сховались? — подумав Скрипка.

— Сідайте, — покликала Варя, — Жора заснув. Він всі ці дні майже не відпочивав...

— Звичайно, командор, — сказав Скрипка; опускаючись на пісок, — а ви, значить, оберігаєте його сон?

— Та просто так...

Посиділи мовчки. Знову почувся той крик, що підняв Гришу.

— Що воно кричить? — запитав він Варю.

— А ви не знаєте? — здивувалась вона. — Це водяний бугай. Такий, знаєте, сумний і дивний птах. Опускає дзьоб в воду і дме...

— Багато в природі чудес, — задумливо сказав Скрипка, — ось коли я виросту...

— Та ви ж зовсім дорослий, — засміялась Варя.

— Е, що там дорослий, — відмахнувся Гриша, — я зараз просто "син рибалки" та й більш нічого...

— А знаєте, — сказала Варя, не помітивши іронії в останніх словах Скрипки, — ви дуже хороший в поході...

— Це тому, що в мене ідея була, — признався Скрипка.

— Ідея? Яка ж?

Звідкись, ніби з самого неба, впав вітерець, і кінець Вариного серпанкового шарфика торкнувся обличчя Гриші. Скрипці здалося, що це Варя торкнулась своєю рукою, і він навіть здригнувся.

— Що з вами? — співчутливо спитала дівчина.

— Та так. Нічого, — пробурмотів Скрипка, відчуваючи, як його заполонили якісь неспокійні, бентежні думки.

На вершини дерев викотився білий місяць, і вони зімкнулись навколо галявини ще щільніше. Світло місяця лилося, мов потоки блакитної води. Обличчя Варі, з величезними чорними тінями на місці очей було казково прекрасним, і Гриші захотілося розповісти дівчині все, все.

— А ідея в мене була така, — заплющуючи очі, тихо промовив він, — така ідея, що зовсім я не син рибалки і ніколи води не бачив, окрім хіба в колодязі...

— Що-о? — здивувалась Варя.

— Якраз тому, — не маючи вже сил зупинитись, говорив Гриша, — я і сказав. Ви, мабуть, не знаєте, що таке степ, де повітря буває таке гаряче, що хоч сірники об нього запалюй...

— Так ви степовик? — перепитала його Варя.

— Ясно. В мене батько агроном. Пшеницю вирощує. Булочки їли?

— Їла.

— Ото вони й є. А я... та що там говорити!..

— Але я справді думала, що ви — син рибалки, — сказала Варя, — і всі так думали.

— Всі? — не повірив Скрипка.

— Чесне слово, — запевнила його Варя.

— І Коліков вам нічого не говорив про мене?

— Говорив, що ви хлопець вольовий, настійливий, а більше нічого....

Скрипка важко підвівся.

— Я піду, — сказав він.

— Куди ж ви! — вигукнула дівчина, — адже ви нічого мені не розповіли, а що ж далі?

— А далі немає нічого, — похмуро промовив Гриша.

Місяць котився вже десь по Дніпру. Стало зовсім тихо й темно. Бугай в глибині острова крикнув ще раз і замовк, мабуть, заснув. Гриша поволі пішов до берега.

— Гришо! — покликала Варя.

— Га? Що? Хто такий? — прокинувся Коліков.

— Та це Гриша тут був, син рибалки, — сказала Варя.

— А, син рибалки, — крізь сон промовив Коліков, — геройський хлопець!..

Скрипці дуже захотілось повернутись назад, та Коліков, видно, знову заснув, а Варя боялась гукати Гришу, щоб знову не розбудити і командора, і позаду було тихо... Тоді Скрипка пішов до берега, довго сидів там, дивлячись на темну воду, потім пробрався в свою шлюпку, зігнувся в ній, вкрився парусиною і міцно заснув з усмішкою на обличчі. Все. ж він недарма пішов у цей похід!

А по Дніпру нечутно брела ніч.